

Molnár Tibor (Történelmi Levéltár, Zenta):
AZ OSZTRÁK-MAGYAR HADERŐ 1914-1920 KÖZÖTT SZABADKÁN
ANYAKÖNYVEZETT HŐSI HALOTTAI

A hivatalos adatok szerint az I. világháború során a hadviselő felek összesen 9,5 millió katonája vesztette életét: a Központi Hatalmak valamivel több, mint 4 millió, addig az Antant-hatalmak közel 5,4 millió főt vesztek halottakban.¹

Az Osztrák-Magyar Monarchia embervesztesége 1,5 millió halottat, valamint 1,95 millió sebesültet tett ki.² Az osztrák-magyar hadifoglyok létszáma a becslések szerint meghaladta a 2 milliót.³

Az osztrák-magyar hősi halottak – általánosan elfogadott tény, hogy a háború során hazája szolgálatában életét vesztett katonákat hősi halottaknak tekintik – közül Magyarország területéről 661 ezren származtak. Az 1910-es népszámlálási adatok szerint Magyarország lakosságának lélekszáma meghaladta a 18 milliót. Ez azt jelenti, hogy a Nagy Háborúban elesettek aránya az összlakosság 3,5%-át tette ki! Arról, hogy szűkebb páttriánk – a Bácska – mekkora emberáldozatokat szenvedett, csak részleges adataink vannak. Megbízhatóan tudjuk, hogy a bácskai Tisza mentéről 3616 katona vesztette életét: Ada 412, Bácsföldvár 160, Horgos 185, Magyarkanizsa 766, Martonos 189, Mohol 268, Péterréve 234, Óbecse 389, Zenta pedig 1.009 embert vesztett.⁴

De mennyi áldozata lehetett Szabadkának, amely az 1910-es népszámlálási adatok szerint a maga 94 610 lakosával a korabeli Magyarország – Budapest és Szeged után – harmadik legnépesebb városa volt?

Szabadka lakosságának nemzetiségi megoszlása az 1910-es népszámlálási adatok⁵ alapján:

Nemzetiség	Lélekszám (fő)	Részarány (%)
Magyar	55587	58,75
Német	1913	2,02
Szlovák	100	0,10
Román	60	0,06
Rutén	7	0,01
Horvát	39	0,04
Szerb	3514	3,72
Egyéb, zömmel bunyevác	33390	35,30
Összesen	94610	100,00

¹ Szijj Jolán: Magyarország az első világháborúban. Lexikon A-Zs. Budapest, 2000. 782. (a továbbiakban: Szijj.)

² Szijj. 782.

³ Szijj. 232.

⁴ Bővebben lásd Molnár Tibor: A bácskai Tisza mente I. világháborús hősi halottai. Zenta, 2015. Molnár Tibor: Számadás: a bácskai Tisza mente Nagy Háborús hősi halottai a számok tükrében. In: Létünk. XLVII. évfolyam, 2017. 3. szám. Újvidék, 2017. 159-171.

⁵ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. Budapest, 1912. 182-183.

Szabadka lakosságának felekezeti megoszlása az 1910-es népszámlálási adatok⁶ alapján:

Felekezet	Lélekszám (fő)	Részarány (%)
Római katolikus	85445	90,32
Görögkatolikus	152	0,16
Református	1420	1,50
Ágostai hitvallású evangélikus	511	0,54
Unitárius	6	0,01
Görögkeleti	3486	3,68
Izraelita	3539	3,74
Egyéb	51	0,05
összesen	94610	100,00

A megkezdett kutatások Szabadkára vonatkozóan is nyújtanak már részeredményeket.

Az eddigi levéltári kutatások alapját a szabadkai Anyakönyvi Hivatal által, a m. kir. Belügyminisztériumtól hivatalos értesítése alapján 1914-1920 között – a háború kirobbanásától a trianoni békeszerződés aláírásáig – a halotti anyakönyvekbe bejegyzett hősi halott katonák képezték: 1460 férfi adatai kerültek feldolgozásra. Valójában az első bejegyzés – Brancsics Pál a cs. és kir. 86. gyalogezred újonc gyalogosának halálesté⁷ – 1914. augusztus 15-én, az utolsó bejegyzés pedig – Vidákovits Ferenc honvéd halálesté⁸ – 1919. december 13-án került rögzítésre. Az I. világháború során életüket vesztett katonákat hősi halottnak tekintjük, mert háborúban, hazájuk szolgálatában vesztették életüket tekintet nélkül arra, hogy a csatateren estek el, vagy sebesülés, esetleg a hadjárat során szerzett különböző betegség következtében hunytak el. Leggyakoribb fertőző betegségek a tífusz és a kolera voltak, míg a krónikus betegségek közül a tüdővész tarolt, 1918-ban pedig a spanyolnátha ütötte fel a fejét.

Ideális esetben az egy-egy katonára vonatkozóan fellelhető: a család- és utónév, a katonai rang és alakulat, a születési dátum vagy életkor, a születési hely, a szülők családi- és utóneve, a vallás/felekezet, a polgári foglalkozás, az illetőségi hely, a házastárs neve, a házasságkötés helye és időpontja, a halálest körülményére, időpontjára és helyére, valamint a halálest bejegyzésére vonatkozó adatok.

A szabadkai polgári halotti anyakönyvekbe történt bejegyzések alapján a hősi halottak közül **illetőség szerint** 1006 szabadkaiak, illetve származtak a napjainkban Szabadkához tartozó környező településekről (Bajmok, Ludas, Palics, Csantavér). 454-en az Osztrák-Magyar Monarchia különböző vidékeiről származtak. Az „idegenek” közé kerültek mindazok, akikről – noha vezetéknevük kifejezetten

⁶ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. Budapest, 1912. 182-183.

⁷ Anyakönyvi Hivatal, Szabadka. Halotti anyakönyv, 1319/1914 sz. bejegyzés.

⁸ Anyakönyvi Hivatal, Szabadka. Halotti anyakönyv, 1619/1919 sz. bejegyzés.

„szabadkaias” – nem lehetett egyértelműen megállapítani, hogy Szabadkán születtek, vagy ott éltek.

A Szabadkán bejegyzett hősi halottak több mint 80%-a – 1221 fő – **felekezeti**leg a római katolikus valláshoz tartozott: ez nem meglepő, hiszen az 1910-es népszámlálási adatok szerint a Monarchia lakosságának több mint 76%-a római katolikus vallásúak képezték. Ez volt a fő oka annak, hogy a szabadkai I. világháborús temetőparcellát a Zentai úti, katolikus temetőben alakították ki. Az elhunytak közül 100-an görögkeleti vallásúak voltak, ágostai hitvallású evangélikusok 24-en, izraeliták, illetve görögkatolikusok 30-30, reformátusok 29-en, de két Boszniából származó muszlim vallású katonát is eltemettek Szabadkán. 24 katona esetében a hatóság nem közölte, hogy melyik felekezethez tartoztak.

Felekezet	Hősi halott (fő)	Részarány (%)
Római katolikus	1221	83,65
Görögkeleti	100	6,85
Ágostai hitvallású evangélikus	24	1,65
Izraelita	30	2,05
Görögkatolikus	30	2,05
Református	29	1,98
Muszlim	2	0,13
Ismeretlen	24	1,64
Összesen	1460	100,00

A Monarchia hadereje több komponensből állt, legnagyobb létszámú a cs. és kir. Közös Hadsereg volt, a Szabadkán anyakönyvezett hősi halottak legnagyobb hányada is ehhez tartozott.

Haderő	Hősi halott (fő)	Részarány (%)
Cs. és kir. Közös Hadsereg	820	56,17
M. kir. Honvédség	613	41,99
Cs. kir. Landwehr (osztrák honvédség)	14	0,95
Ismeretlen	13	0,89
Összesen	1460	100,00

A **katonai alakulatok** közül legtöbb hősi halott a cs. és kir. 86. gyalogezredhez (606 fő, az összes hősi halott katona 41,5%-a), valamint a m. kir. 6. honvéd gyalogezredhez (472 fő, az összes hősi halott katona 32,32%-a) tartoztak. Békeidőben, közvetlenül a háború kirobbanását megelőzően a 6-ik honvéd gyalogezred ezredparancsnoksága és I. zászlóalja, míg a 86-osoknak az ezredparancsnoksága és két zászlóalja állomásozott Szabadkán. A két gyalogezred

legénységi állománya Bács-Bodrog vármegyéből nyert kiegészítést: főleg ők a szabadkaiak, illetve bácskaiak.

Cs. és kir. Közös Hadsereg

Alakulat	Hősi halott (fő)	Részarány a cs. és kir. KH Szabadkán bejegyzett hősi halottai között (%)	Részarány a Szabadkán bejegyzett hősi halottak között (%)
Cs. és kir. 86. (szabadkai) gyalogezred	606	73,91	41,50
Egyéb gyalogsági alakulat (39 különböző alakulat)	155	18,91	10,61
Gyalogság összesen	761	92,80	52,11
Lovasság összesen	24	2,92	1,65
Tüzérség összesen	12	1,46	0,83
Egyéb alakulat összesen	23	2,80	1,58
Összesen	820	100,00	

M. kir. Honvédség

Alakulat	Hősi halott (fő)	Részarány a m. kir. Honvédség Szabadkán bejegyzett hősi halottai között (%)	Részarány a Szabadkán bejegyzett hősi halottak között (%)
M. kir. 6. (szabadkai) honvéd gyalogezred	472	77,00	32,33
Egyéb gyalogsági alakulatok (25 alakulat)	96	15,67	6,57
Gyalogság összesen	568	92,65	38,90
Lovasság összesen	37	6,03	2,55
Tüzérség összesen	7	1,14	0,47
Egyéb alakulat összesen	1	0,16	0,07
Összesen	613	100,00	

A Monarchia hadkiegészítése területi elvű volt. Ez azt jelenteti, hogy egy-egy területről – sorozójárásából – a hadkötelesek meghatározott alakulatokhoz

kerülhettek. Az a tény, hogy a Szabadkán nyilvántartásba vett hősi halottak nagyszámú különböző alakulat soraiból – zömmel a gyalogságból, hiszen a többi hadviselő félhez hasonlóan, a Monarchia haderejében is ez a fegyvernem volt a legtömegesebb – kerültek ki alátámasztja az állítást, miszerint a birodalom minden szegletéből hunytak itt el katonák, akik közül sokan bácskai földben alusszák örök álmukat.

Képviselve voltak a többi fegyvernemhez – lovasság, tüzérség, műszaki csapatok – tartozó katonák is.

Nemzetiségileg – noha erre egyértelmű adat nem létezik, csak a vezetékevekből lehet következtetni – vegyes képet mutatnak a Szabadkán anyakönyvezett hősi halottak: magyarok mellett, bunyevácok, horvátok, csehek, szerbek, osztrákok, bosnyákok is előfordultak.

Foglalkozás szerint a hősi halott katonák zöme – 918 személy, az összes hősi halott több mint 62%-a – polgári életében mezőgazdaságból élt: legtöbben földműves napszámosok, cselédek, béresek, esetleg néhány holdas kisgazdák voltak.

Iparosok, kereskedők, gyári munkások, vagy alkalmazottak 353-an voltak (24,18%): jellemző, hogy a birodalom osztrák részéről származó katonák „javították” az átlagot, mert a szabadkaiak közül kevesen tartoztak ebbe a kategóriába.

Az értelmiségnek tekinthető kategóriába – amelybe ügyvédek, hivatalnokok, diákok tartoztak – 36 személy volt sorolható (2,46%).

153 katona – több mint 10% – esetében a civil foglalkozás nem volt megállapítható.

Foglalkozás	Hősi halott (fő)	Részarány (%)
Mezőgazdasággal foglalkozó (napszámos, földműves)	918	62,88
Iparos, kereskedő, munkás/alkalmazott	353	24,18
Értelmiségi (diák/ egyetemista, hivatalnok, tanító, ügyvéd)	36	2,46
Ismeretlen	153	10,48
Összesen	1460	100,00

Életkor szerint az 1460 nyilvántartásba vett hősi halott zöme a „legjobb” férfikorban vesztette életét: a 21-től 30 éves életkorúak aránya meghaladja a 47%-ot (692 fő), a 31-től 40 éveseké pedig a 24%-ot (363 fő). A 20 évnél fiatalabbak 275-en voltak (megközelítőleg 19%), míg a 40 évesnél idősebbek a hősi halottak hozzávetőlegesen 9%-át alkották (128 fő).

Életkor	Hősi halott (fő)	Részarány (%)
20 éves korig	275	18,85
21-30 éves	692	47,40
31-40 éves	363	24,86

40 évesnél idősebb	128	8,76
Ismeretlen	2	0,13
Összesen	1460	100,00

A **halálesetek idejét/évét** tanulmányozva megállapítható, hogy a háború 52 hónapja során legtöbbször 1915-ben vesztették életüket: ebben az évben 482-en (33%) haltak meg. 1916-ban 415 (28,42%), 1914-ben – amikor a háború „csak” 5 hónapig dült – 273-an (18,69%), 1917-ben pedig 232-en (15,90%) haltak meg. A bejegyzések szerint a háború utolsó évében, 1918-ban „csupán” 58-an haltak meg.

Haláleset ideje/éve	Hősi halott (fő)	Részarány (%)
1914.	273	18,69
1915.	482	33,02
1916.	415	28,42
1917.	232	15,90
1918.	58	3,97
Összesen	1460	100,00

A számsorokat áttekintve tudatában kell lennünk annak, hogy azok tragikus egyéni emberi sorsokat rejtenek: az elesett/elhunyt katonákét, valamint a hozzátartozókéét, de a közösségét is, amelyből származtak. Mindez figyelembe véve érezhetjük át, hogy a Nagy Háború milyen súlyos vérvesztést okozott Szabadkának és a szabadkaiaknak is.

A közölt adatok a valós áldozatok csak egy részét – becslés szerint csupán 50-60%-át – fedik le. Ezért mindenképpen szükség van a kutatások folytatására, hogy belátható időn belül elkészüljön Szabadka I. világháborús hősi halottainak teljes adattára. Mert a háború véglegesen csak akkor zárható le, ha valamennyi elesett/elhunyt katonát – legalább virtuálisan – meggyászoltuk és eltemettük!